

*Dr Ana BARIĆEVIĆ,
Istraživač - saradnik
Institut za kriminološka i
sociološka istraživanja*

*Prikaz knjige
Primljeno: 24. septembar 2012. god.*

PRIKAZ MONOGRAFIJE „ZATVORSKI SISTEMI U SVETU“ DR ZORANA STEVANOVIĆA

Monografija dr Zorana Stevanovića „Zatvorski sistemi u svetu“, objavljena 2012. godine u izdanju Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, originalno je i aktuelno naučno delo iz oblasti penologije, čija nadasve interesantna tematika pleni pažnju ne samo stručnih krugova, već i šire čitalačke publike. Nastala je kao rezultat autorovog višegodišnjeg produbljenog istraživanja kompleksne i višeslojne problematike izvršenja kazne lišenja slobode kako u našoj zemlji tako i u inostranstvu, počevši od karakteristika pojedinih penitencijarnih sistema i njihovih stvarnih i mogućih efekata na suzbijanje kriminaliteta, preko interne organizacije zavodskih ustanova i uslova života u njima, pa sve do njihovih reperkusija na psihičke, fizičke, emotivne i socijalne aspekte života osuđenika.

Sadržina monografije izložena je u okviru četiri tematske celine. Na samom početku, autor u sumarnom istorijskom osvrtu upoznaje čitaoce sa prvim oblicima lišavanja slobode prestupnika, kao i sa nastankom i razvojem kazne zatvora koju poznajemo danas. Osim što omogućava uvid u osnovne karakteristike čak deset različitih zatvorskih sistema, autor na ovom mestu ujedno daje i jezgrovitu retrospektivu najuticajnijih pravaca u evoluciji penološke misli, koji su u znatnoj meri oblikovali i današnju percepciju pojma, opravdanosti i svrhe kazne zatvora, ali i kažnjavanja prestupnika uopšte. U kontekstu razvoja zatvora i zatvorskih sistema u pravcu njihove humanizacije, ukazano je i na uticaj međunarodnih organizacija (u prvom redu Ujedinjenih nacija) i strukovnih udruženja na taj proces.

Drugi deo monografije posvećen je komparativnoj analizi najrazličitijih zatvorskih sistema – kako onih koji pripadaju anglo-saksonskim, odnosno common

- law pravnim sistemima (poput SAD i Kanade), tako i onih koji su razvijeni u normativnim okvirima evropsko-kontinentalne pravne tradicije (poput Nemačke, Francuske, Italije i Holandije). Kritički prikaz odlika, strukture, interne i eksterne organizacije i uočenih prednosti i nedostataka inostranih zatvorskih sistema, uslova života u zatvorima drugih zemalja, kao i načina i pristupa zastupljenih u tretmanu osuđenika i odnosa prema njima oslikava svu dubinu i drastičnost razlika koje u ovoj sferi i dalje egzistiraju između pojedinih zemalja. Time je pokazano i do koje je mere sistem izvršenja krivičnih sankcija uslovljen osobenostima i prirodom pozitivnog pravnog sistema zastupljenog u svakoj pojedinačnoj državi. U tom smislu, autor se ne zadržava samo na spoljnim, formalnim karakteristikama pojedinih zatvorskih sistema, već zadire mnogo dublje u srž problema omogućavajući uvid u reakcije pojedinih društava prema kriminalitetu kao socijalnopatološkoj pojavi, disparitete koji u svetu postoje kada je u pitanju tretman zatvoreničke populacije i predominantne filozofsko-pravne stavove prema kazni i kažnjavanju u modernim državama. Na taj način stvara se i slika o stepenu demokratičnosti pojedinih zemalja, njihovoj spremnosti da poštuju univerzalno proklamovana ljudska prava i slobode, i, u krajnjoj liniji odnos koji imaju prema svojim građanima – bilo da se oni nalaze sa „ove“ ili „one“ strane rešetaka.

U trećem delu razmotrene su najznačajnije karakteristike savremenih zatvorskih sistema i tendencije koje se, globalno posmatrano, mogu uočiti u njihovom razvoju. Na ovom mestu, autor otvara brojna sporna i osetljiva penološka pitanja kao što su: opravdanost opstanka kazne zatvora u modernom društvu, „(ne)doraslost“ postojećih zatvorskih sistema izazovima novih formi kriminaliteta, sposobnost prostornih i kadrovskih kapaciteta da idu u korak sa rastućom zatvorskopolupacijom, održivost koncepta resocijalizacije i reintegracije osuđenika u kontekstu njihove izolacije i desocijalizacije tokom boravka u zatvoru i socijalne diskriminacije nakon izlaska na slobodu i dometi i efekti specijalizovanih programa za rad sa osuđenimicima, ali i alternativnih sankcija pre svega na planu suzbijanja recidivizma.

Intenzitet kontrasta između pojedinih zatvorskih sistema najslikovitije je dočaran u četvrtom delu monografije, u kome je prikazano 12 zatvora koji se, po mišljenju autora, mogu smatrati najneobičnijim u svetu bilo zbog toga što su najmanji, najprenaseljeniji, najluksuzniji, najbezbedeniji, zato što zatvorenici u njima kupuju svoje ćelije, uče ples ili konflikte rešavaju u bokserskom ringu ili zahvaljujući tome što predstavljaju svojevrsni spoj penoloških i ekoloških projekata. Tek nakon toga, čitalac postaje svestan da zatvor „ovde“ nije isto što i zatvor „tamo“, te da taj termin istovremeno označava i nehigijensko, nebezbedno, prenatrpano „leglo“ kriminala, droge i prostitucije, gde prestupnici usavršavaju svoj zanat, ali i komforno, čisto i sa ukusom dizajnirano „utočište“ u kome se posrnulim građanima pomaže da izađu na pravi put.

Zahvaljujući aktuelnosti problematike koju obrađuje, obilju novih informacija koje prezentuje, kao i pristupu u izlaganju kome ne manjka ni naučne preciznosti ni sposobnosti da zainteresuje, ova monografija namenjena je širokom krugu čitalaca. Ona pre svega predstavlja dragocen izvor saznanja za osobe koje se navedenim temama bave sa naučnoistraživačkog aspekta, ali istovremeno može i treba da posluži kao koristan putokaz za praktičare (poput predstavnika pravosudnih organa i zaposlenih u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija) koji u svom svakodnevnom radu nailaze upravo na neke od dilema i pitanja koja su u njoj obrađena. Konačno, knjigu mogu koristiti i studenti raznih fakulteta kao ilustrativnu dopunu klasičnim udžbenicima iz penologije i krivičnog prava, ali i svi drugi čitaoci zainteresovani za sudbine preko 9 miliona ljudi, koliko se trenutno procenjuje da boravi u zatvorima širom sveta.